

I. Otcové a učitelé

JEDNOTA BRATRSKÁ musila nejednou svým údům ku posile i svému okolí v obraně zdůvodňovat oprávněnost své existence. Činila to vždy znovu tak, že poukazovala k vůli Boží, které první Bratři následovali, když se ustavili z pravé křesťanské víry jako společenství lidí bohobojících, Krista vpravdě milujících, upřímně mu podle jeho slova věřících ve vzájemné lásce. Aby mohli vytvořit takové společenství, musili se ovšem rozéjít nejen s Římem, ale i s porušenou církví husitskou, neschopnou skutečné nápravy v učení a v životě při stále závislosti na pobloudilé církvi římské. Ale vždy znovu čteme ve spisech bratrských prohlášení, že právě zakladatelé Jednoty, „ta pobožných lidí hrstka“, byli „vlastní a *praví Husovi učedníci* a následovníci“ (Řád církevní Jednoty).

Skutečně lze v Jednotě bratrské od počátku až do konce sledovat ty zásady, které z Písma vyslechli husitští otcové, ano již Husovi předchůdci. Je tu stále *znepokojení nad porušeností církve* v životě i v učení, na něž se nemůže netečně dívat, kdokoli ctí vůli jejího nebeského Pána. Krise provázající rozvrat feudální společnosti upomínala husity i Bratry hlasitě na zanedbané úkoly církve, která příliš ochotně posvécovала daný společenský řád. Antikristu, projevujícimu svou moc v porušené církvi i křesťanské společnosti, *musí být odpíráno* ve jménu Kristově slovem Božím, které volá k soudu všechno stvoření. Odtud volání po *nápravě církve*, která se může vydat jen, je-li spojena s opravdovou vnitřní *nápravou jednotlivce*, zejména samotného kněze a kazatele Božího slova. Od času Milíčových je pro českou reformaci příznačné volání po *dobrém knězi* příkladného

životu, nezatíženém něčím ani péčí o majetek, jenž by kolem sebe sdrůžoval probuzené křesťany, aby jim věrně kázal, podává jim ku posile svátost večere Páně na svědectví Kristovy přítomné spasitelské věrnosti i k příslibu jeho návratu, na nějž církev, jeho nevěsta, nikdy nesmí zapomenout, nemá-li být jednou zahanbena a potrestána nečekaným příchodem nebeského Ženicha a Pána. V životě a díle *M. Jana Husa* soustředil se program počínající české reformace. Jeho smrtí byl slavně vyhlášen jako životní závazek věrného Kristova lidu.

Tento program vyjádřili husité všech směrů v památných *Čtyřech článkách pražských* (1419–20) základními požadavky, aby slovo Boží bylo svobodně kázáno, aby večere Páně byla podávána všem věřícím podle ustanovení Kristova pod obojí způsobou, aby kněží světsky nepanovali, aby zjevné hříchy byly kárány a zamezovány ve všech stavech křesťanské společnosti. Tyto články nejoprávněněji pojímali *Táboři*, zaujati však přitom myšlenkou boje proti Antikristu a za vládu Kristovu nejen kázáním a shromažďováním očištěné církve, ale i tvrdou mocí a mečem. K těžké škodě husitské reformace byli – ne bez vlastní viny – poraženi (1434) bitvou u Lipan a zatlačeni do menšinového postavení. Ve svých zbytcích byli přinuceni podřídit se kompromisní straně pražské, která uzavřela smír s církví římskou na základě kompaktát, smluvených se sněmem basilejským a přijatých císařem Zikmundem na zakončení husitské revoluce (1436). *Kompaktáta* opakovala ve formě velmi zmírněné Pražské články; ve skutečnosti zaručovala o málo více než možnost podávání kalicha. V čele husitů toužících nadále po lepší věcech v církvi, ale spoutaných menší touhou po udržení a dokonání smíru s církví římskou, stál husitský král Jiří z Poděbrad a zvolený arcibiskup Jan Rokycana.

Při vši snaze o zachování odkazu Husova zatěžovala církev pod obojí *dvojakost*. Byla tu horlivost pro kalich při večeri Páně – odtud i jméno husitské církve „tělo a krev Páně pod obojí způsobou přijímajících“ (sub utraque, tedy utrakvisté). Ale přitom se o smyslu a podstatě večere Páně učilo docela katolicky a husité ctili svátost jako zázračně přítomného Krista. Byla tu dvojakost v poměru k Písmu, když zároveň s jeho následováním husité drželi římská dogmata

v Písmu nezaložená. Dvojakost jeví se v jejich poměru k papežské stolici, když odsuzovali papeže jako nástroj Antikristův, ne-li přímo jako Antikrista, a přece nedovedli postrádat kněze svěcené biskupy římského svěcení. Dvojakost poznamenala český utrakvismus i po stránce sociální. Husitská revoluce znamenala jisté oproštění seelského lidu a zvláště měšťanstva; postupně však se šlechta domohla starého prvenství na úkor měst a seelský lid byl ujařmován. Výsoké mravní požadavky prvotního husitství byly opouštěny a ti, kdo církev milovali, pozorovali v ní se zámutkem i s pohoršením tíživý chlad ve srovnání se zápallem lásky k zákonu Božím v počátcích husitského hnutí.

Bylo svědecktím, že v husitské společnosti neutuchla prvotní touha po lepší věcech docela, když v české církvi, navenek podřízením Táborů sjednocené, trvaly a vyvstávaly *kroutičky a šezpiny* těch, kdo tímto stavem církve v českém národě spokojeni nebyli, shromažďovali se kolem horlivých kazatelů a usilovali aspoň ve svém úzkém společenství o skutečné křesťanství.

Takový kruh vznikl kolem samého Rokycany z posluchačů jeho kázání v týnském chrámě pražském zejména po roce 1450. *Rokycana* byl celou duší muž umírněného středu. Ve shodě s politickým programem Jiříkovým trval při katolickém učení do veliké míry. Ztělesňoval však zároveň odpor husitů proti vládě papežově. S novým a novým důrazem hájil přijímání pod obojí jako řád uložený Kristem, Pánem církve. Z programu prvotního husitství vyzdvihoval platnost Božího slova nad výklady lidské, třeba měl vedle Písma mnoho místa i pro učení církevních otců. Boží slovo bylo mu stejně zvěstí o Kristově lásce jako zjevením svatě Boží vůle, závazné pro křesťana a pro církev. Toužil po čisté církvi, Kristu poslušně oddané, dobrými kněžími vyučované a spravované.

Ale v jeho kázání se ozýval stesk za steskem. Vnuci Božích bojovníků jsou strženi milováním světa. Nechtí se podrobovat řádu a kázání. Život v rodinách i v obci je rozložen. Všude plno sobectví, lakomství, svévole, nečistoty. A kněží, kteří by měli být vůdci lidu, nejsou výjimkou z tohoto stavu. Co čeká církev tak upadlou a znečištěnou? Jakou může poskytovat záruku spasení, není-li v ní slovo Boží kázáno

čistě čistými ústy a jsou-li v ní svátosti podávány nehodnými kněžními nehodným zástupům?

Budoucnost ukázala, že stav husitské církve nebyl tak zcela beznadějný, jak z horlení mravokárného kazatele vyznívalo. Ale kdy smí zůstat v církvi neslyšeno naléhavé volání, zvoucí ku pokání jako ke změně od samých základů? Pod kazatelovou Rokycanovou byli posluchači, prostí Pražané, snad již od počátku i někteří studenti a zemané, kteří byli slovy výmluvného arcibiskupa zhloubi otřeseni a ptali se, co mají činit, aby sami došli spasení a aby poslouchali k životu těch, kdo jsou v církvi tak porušené ztrátou spasení ohroženi. Mluvíme a vůdcem tvůrčího se kroužku, už spjatého společnou úzkostí zvláště od roku 1453, kdy Rokycana zesílil své horlení za pobytu katolického krále Ladislava v Praze, stal se *Řehoř*, pravděpodobně syn sestry Rokycanovy a otce zemana. Řehoř, tou dobou hospodářský správce pražského husitského kláštera Na Slovanech, dal své rytířství v službu Kristovu. Jeho odhodlanost, opravdovost a hotovost k činu poutala k němu druhý, kteří spolu s ním toužili po společenství věřících v upřímném následování Kristova slova. Hledali takové společenství mimo Prahu v oněch skupinách probuzených duší kolem toho či onoho významného kazatele. Poznali Vilémovské, sdružující se kolem kláštera ve Vilémově na Čáslavsku, ale byli zmateni jejich názorem, že svátost je tak nezbytný lék proti hříchu, že má být podáván i nehodným. Vraceli se k Rokycanovi jako k učitelii nejspolehlivějšímu. Rokycana však viděl, že jejich horlivost sám plně neuspokojuje. I ukázal je k Petrovi do Chelčic u Vodňan.

Petr Chelčický nejvýrazněji domyslí husitský důraz na bibli. Postavil ve svých spisech Písmo za jedinou normu víry a života s neúprosnou důsledností. Písmo bylo i jemu radostnou zvěstí o spasení stejně jako prohlášením nároku Boží vlády nad člověkem; jenže chápal tento nárok v míře daleko větší než Rokycana, v celé absolutní totalitě dosahu slova Božího nad svědomím lidským. Odtud jeho přímočará důslednost v odmítání všeho v učení i v řádech církve, co neplyne z jasného hlasu Písma. V Písmu pak Petrovi svou zvěstí milostí i svým zákonem lásky překonává Nový Zákon naprosto Zákon Starý, který ohlašuje s tvrdostí přísnu vůli Boží a vede k užívání násilí

proti zlym tam, kde zákon Kristův, jmenovitě jeho výklad v kázání na hoře (Mat. 5-7), velí přemáhat zlé jen dobrým.

Důsledkem důrazu na přikázání lásky byl krajní odpor Petra Chelčického k moci státní. Státní či světskou moc představovali v této době král a jeho feudálové, šlechtici, ovládající selský lid. Zkušenost z rozvrácených poměrů v Čechách v době předhusitské, kdy zvláště jižní Čechy byly zmitány vnitřní válkou, a zvláště slechty vůči selskému lidu vedla chelčického myslitele k závěru, že světská moc není nic než násilí, jehož užívají držitelé moci nikoli k obecnému dobru, ale k vlastním sobeckým cílům. Pokud hájí řád a chrání své poddané, činí to jen proto, aby z nich těžili sami. V lidu Božím neměla původně světská moc místa. Vloudila se do něho z nevěrnosti Izraele jedinému králi, Hospodinu. Kristus obnovil společenství Božího lidu nastolením zákona lásky, jenž je příkrý opak řádu násilí a nijak se s ním nesaší. Učedlníci Kristovi jsou vázání vůli svého Pána k lásce a k trpělivosti. Proto nesmějí mít nic společného s řízením světa, ani se soudy a trestáním provinilců, i když ovšem svět ve své porušenosti tvrdě vládnoucí ruky potřebuje, aby docela nepropadl zvlčilé anarchii. Dělení lidí na pány, kněze a robotníky je nekřesťanské. Věrný křesťan se nesmí podílet na výsadách vládnoucích tříd a musí vzdálit ruce od užití násilí ve kterékoli formě. Nemá místa ani ve městě, které již svými hradbami dává projev vůli odírat každému škůdci a trestá přísným soudem každé překročení zákonů, jejichž podstatou je ochrana sobeckých zájmů měšťana.

Hovory s Chelčickým a jeho spisy zaujaly velice Řehoře a jeho druhy, kteří postupně vytvářeli skupinu určitější a po příkladě jiných kruhů nazývali se mezi sebou *Bratry a Sestrými*. Viděli v Petrovi věrného tlumočníka Božího zákona a dali na sebe silně zapůsobit jeho argumentaci, zvláště pokud šlo o poměr křesťana ke světu. Byli posileni jeho touhou po nápravě husitské církve i jeho rozhodným krokem k Písmu jako k jedinému pravidlu učení i řádů, a rozhodným nastoupením cesty života Bohu cele oddaného, světu na vzdory. Byli více než prve naplněni touhou po urvoření takového společenství, kde by jedni druhým sloužili k víře a ke křesťanskému životu. Budou chranným společenstvím, kde se soustředí věrní, odloučení od světa

propadajícího zkáze v posledním lidském věku. Seskupí se kolem dobrého kněze, který by je věrně vyučoval z Božího zákona a byl mezi nimi správcem svátostí Kristových, hodným toho úřadu.

II. Vznik a počátky Jednoty bratrské

Přímo k bratrstvu, které se již prve bylo vytvořilo kolem Petra v Chelčicích a přechalo svého učitele, ani k Bratřím vilémovským se kruh Řehořův nepřipojil. Od přidružení ke zbytkům Táborů zdržovala je zásada neužívat násilí. Spíše přistoupili jednotlivci z těchto skupin k dosavadnímu kruhu týnskému. Řehoř měl osobní pouto, kterým se mu dařilo získávat a shromažďovat Bratry a Sestry v široký, daleko rozptýlený kruh. Chodil od místa k místu jako živá spojka mezi skupinami a jednotlivci, i když větší část Bratří, hlavně pražských, našla společné sídlo daleko od Prahy i od Chelčic – na panství litickém ve vsi Kunvaldu poblíže města Žamberku.

Odchod do venkovského ústraní měl zřejmě Bratřím usnadnit odvrácení od světa s jeho pokušeními a dát možnost života co nejprostšího v bratrském společenství. Kunvald je poutal proto, že v žamberském faraři podobojí Michalovi konečně poznali kněze dobrého života a horlivého duchovního pastýře, jehož péči se rádi svěřili. Litické panství náleželo Jirimu z Poděbrad, jemuž patrně nebylo proti mysli zalidnit Kunvald pilnými osadníky. Vyhověl tedy přímluvě Rokycanově, když jej Bratří požádali o prostředkování u krále. Stalo se tak asi roku 1457 nebo 1458.

Řehoř zval i Rokycanu, aby opustil porušenou cestu Antikristovu. Ale Rokycana se cítil příliš odpověden za husitskou církev a za její jednotu, než aby mohl opustit své místo v jejím čele a sloužit jen hloučku nehorlivějších. Rozchod byl v dobré vůli způsobil ovšem čásem odcizení.

Kruh Bratří rosíl. Vedle Michala našli dobrého kněze v Hradci Králové v Martinovi, jenž však ve městě s hloučkem Bratří neobstál a přešel do Krčína nad Metují. Pro zásadu, že hříšný kněz neposvě-

cuje, vytrpěl těžké protiventství kruh horlivých husitů, v učení blízký Táborům, který se o několik let dříve shromáždil kolem kroměřížského kněze Štěpána, oddělil se však od něho a po mnohém bloudění našel útočiště v Klatovech. B. Řehoř si získal důvěru těchto Bratří, takže se připojili k Jednotě (jak se již dříve podobným skupinám vyznavačů říkalo) jako její klatovský sbor. Také Valdenští, žijící v Čechách, kteří byli v minulé generaci ve svém vyznání posílení husitstvím, byli Bratřím blízcí a někteří z nich se dali mezi ně.

Spojení skupin různého vzniku vedlo k potřebě najít *základnu* pro vytvoření skutečné jednotného společenství. Vskutku došlo k společnému usnesení především s Bratry klatovskými, že zanechají všech spisů odporých zákonu Božimu, budou *dosť míti na svatém Čtení* (evangeliu) a budou se řídit Božím zákonem. Přidržel se biblického učení bez přemíry lidských výkladů Božích tajemství zůstalo pak Bratřím provždy základním věroučným pravidlem. Bylo doprovázeno vyznáním hotovosti ke křesťanskému životu. „My jsme ti, jenž jsme se na to vydali, abychom samým Čtením se zpravovali a příklady Pána Krista i svatých apoštolů v tichosti, v pokoře, v trpělivosti, v milování nepřátel, jim dobře činíce i dobrého přejíce i za ně se modlíce“ (B. Řehoř v listu podkomořímu Valečovskému).

A nepřátelé se dostavili při vši tichosti Bratří. Politika krále Jiřího nesla se k tomu, aby v Čechách byla zachována linie určená basilajskými kompaktáty. Aby nemohlo být na Čechy žalováno, že trpí mezi sebou bludaře, neměla být dopuštěna žádná další úchylna od učení a řádů církve římské. Bratří ovšem postoupili daleko za kompaktáta. Zejména nesdíleli římské dogma o předpodstatnění chleba a vína při večeři Páně a odmítali klanět se před hostií. Nevěřili, že by hříšný kněz posvěcoval. Ve smyslu doslovného znění kázání na hoře zavrhovali přísahu. Dráždili své okolí požadavky přísné mravní kázně v lidu, ovšem i u kněží. Brzy byli pomlouváni, jako by ve svých soukromých shromážděních páchali nepravostí, a roznášelo se, že zamýšlejí vojenskou vzpuru podle tábořského vzoru.

Král Jiří začal proti nim r. 1460 zakročovat zvláště v Praze, a i B. Řehoř okusil vězení, které ještě tíže dolehlo na řadu jiných Bratří. Vcelku však Bratří v tomto *prvním pronásledování*, za něhož je Ro-